

Trek mee aan de flosj: de kermis vroeger, vandaag en morgen

In de collectieve herinnering zijn kermissen een kleurrijke caleidoscoop van neonlicht, draaiende attracties, lachende gezichten en joelende kinderen. Een werveling van plezier dat één keer per jaar de sleur van het dorpsleven doorbreekt. Kermiskenners als Michel Follet situeren de hoogdagen van de kermis in de jaren '60 en '70. "Vandaag willen kermissen net iets te veel pretparken kopiëren. Dat moeten ze niet doen. Kermissen zijn een totaalbeleving en daar houden de plaatsmeesters van morgen maar beter rekening mee."

Sinds gemeenten een patroonheilige hebben, wordt hun naamfeest elk jaar gevierd met een mis. In de middeleeuwen maakten slimme handelaars dankbaar gebruik van deze jaarmis om hun waren aan de man te brengen, meestal op het plein voor de kerk. Gaandeweg groeide de mis met jaarmarkt uit tot een volksfeest. De eerste kermissen bestonden vooral uit straattheater met circus, freaks en dansende beren... In Ingelmunster kon je voor de Tweede Wereldoorlog koorddansers aan het werk zien. In Dadizele werd in 1948 nog gelachen met dwergen in tutu's.

In de 19e eeuw kwamen de spiegeltenten op waarin gedanst kon worden. Stap voor stap deden ook de attracties hun intrede. Eerst aangedreven met stoom, maar dé stap vooruit was tijdens het Interbellum met mechanisch aangedreven attracties. "In die periode werd ook veel aandacht besteed aan hoe een attractie er moest uitzien", zegt Michel Follet (58), kermiskenner pur sang met drie publicaties en een kalender op zijn naam. "Ook nu nog staat of valt de populariteit van een attractie vaak met hoe die er uitziet."

De Ommegang in Kachtem in 1944. Sinds het Interbellum zijn attracties ook visueel aantrekkelijk. (foto Archief Ten Mandere)

Stiekem zoenen in de rups

Vandaag zijn er nog jaarlijks 2.000 kermissen in ons land. Erfgoedcel TERF trok in 2017 langs alle kermissen in de regio Roeselare om er bij foorkramers en publiek te peilen naar hun sterke kermisverhalen. "Vroeger kwamen we dagen voordien al aan om alles op te bouwen", vertelt foorkramer Michel Six die sinds zeventien jaar een eendjeskraam uitbaat. "Nu moeten we zo laat

mogelijk toekomen, voor de parking, voor de winkeliers, de horeca. Attracties zijn nu speciaal gebouwd om vlug op te bouwen en af te breken.”

Een dorpskermis is in niets te vergelijken met die in een stad. In een dorp kwamen telkens dezelfde drie attracties terug. “De botsauto’s was voor veel mensen de leukste attractie waar ze graag hun zakcentjes aan gaven”, zegt een hoogbejaard kermisbezoeker in Izegem. “Vaak was het, naast het viskraam en de paraplu, de enige attractie op de kermis.”

De botsauto’s vind je zowel in de stad als op dorpskermissen. Foto Kachtem Ommegang (Archief Ten Mandere).

Onder de paraplu, ook wel de rups genoemd, zijn veel koppeltjes ontstaan. In de regio Roeselare – Izegem wordt de attractie toepasselijk de ‘piepkesmanège’ genoemd. “Telkens de paraplu zich sloot, gebeurde er van alles onder het zeil”, knipoogt een kermisbezoeker in Kachtem. De man leerde zijn vrouw kennen op de rups.

Een bewegend bloementapijt

Hoewel het aanbod is veranderd doorheen de jaren, lijkt dat de kermisgangers niet te deren. “De ambiance is er nog altijd”, zegt een foorkramer in Ingelmunster. “Als ’s avonds de lichten aangaan, heeft dat op velen nog steeds een betoverend effect”, treedt een collega in Hooglede hem bij.

*“Kermis is een vorm van buitenhuisarchitectuur”
Kermiskenner Michel Follet*

“Een kermis is een vorm van buitenhuisarchitectuur, een bewegend bloementapijt”, weet Michel Follet die vaak lezingen geeft over het thema. “De perfecte kermis is een mooie compositie waarbij elke attractie 100% tot zijn recht komt in het historisch kader van de binnenstad.” Follet ziet België achterop hinken in vergelijking met landen als Nederland en Duitsland. Niet in attractie-aanbod, maar in de organisatie en aankleding van het terrein. Hij wijst vooral naar de rol van de plaatsmeesters. “In Duitsland betreed je die wonderlijke fantasiewereld via een mooie welkomstboog. In België worden de attracties al te vaak lukraak op het plein gezet. Het enige waar

plaatsmeesters oog voor hebben, is de opbrengst voor de stadskas. Ze hebben geen voeling met de magie van de kermis noch met het feit dat het een familiegebeuren is.”

Snoepkraam op de kermis in Woesten in 1938. (foto Westhoek Verbeeldt)

Oude attracties in nieuw kleedje

“De hoogdagen van de kermis zijn op dit ogenblik helaas voorbij. Tot in de jaren '90 zag je nog regelmatig mastodonten van attracties opduiken die dagen opbouwtijd vroegen. Nu moet alles meer compact zijn. De jeugd maakt zich niet druk om een mooie façade: het moet vooral sensatie zijn”, mijmert Follet. “Ik mis vooral het escapisme op de kermis. Attracties met namen als Squawvalley en Chamonix vind je nu niet meer. Attracties zijn steriel geworden.”

De foorkramer moet volgens Follet altijd creatief blijven en het feestelijke nooit uit het oog verliezen. “Waarom geen schietkraam waar er, als je in de roos schiet, een selfie wordt genomen met een bekende popster naast je? Foorkramers moeten hun attracties vertalen naar nu, een oud idee op een nieuwe manier invulling geven.”

*“De heropflakking van de kermis zal moeten
beginnen met de dorpskermis”
Kermiskenner Michel Follet*

De draaimolens zijn de laatste jaren wat achteruit gedrongen terwijl de flitsende roetsjbanen met hun industriële look aan belang winnen, analyseert Follet. Om die beweging te counteren, kan je best je draaimolen in een nieuw kleedje steken. “In Duitsland gaf een uitbater een sensatiemolen die niet aansloeg een nieuw decor en een nieuwe naam, Ghost Rider. De molen heeft plots wél succes. Aankleding van een attractie is dus heel belangrijk.”

Er is meer nodig dan een likje verf om de kermis aantrekkelijk te maken, dat beseft Follet ook. “De heropflakking van de kermis zal moeten beginnen met de dorpskermissen”, klinkt het. “Maak er opnieuw een feest van. Lok de mensen. Bijvoorbeeld door wat meer de micro te hanteren.”

(Marijn Follebout in opdracht van TERF)

De kermiskoers. Bedreigd symbool van de Vlaamse wielercultuur

Anno 1900 krijgt de nog jonge wielersport een plek op het kermisprogramma van zowat elk Vlaams dorp. De koers past perfect in het plaatje van de kermis, die garant staat voor ontspanning en spektakel. Niet alleen ‘het gewone volk’ kijkt uit naar die periode, maar ook de lokale middenstand (omzet!) en het plaatselijke gemeentebestuur (goodwill!) hechten veel belang aan de jaarlijkse kermis. Tijdens de plaatselijke koers – vaak niet meer dan rondjes draaien rond twee tonnen – wagen dorpsjongens hun kans als coureur. Wie zich weet te manifesteren, groeit uit tot een lokale vedette en kan zelfs de sprong maken naar een bestaan als succesvol beroepsrenner.

Uit de plaatselijke kermiskoersen ontstaat een heus circuit. Heel wat beroepsrenners specialiseren zich in deze tak, zeker als er vanaf de jaren dertig geld te rapen valt. Maar als in de jaren vijftig een herhaling van het vooroorlogs Belgisch wielersucces op het internationaal koerstoneel uitblijft, wordt ‘onze jongens’ een te grote focus op die kermiskoersen verweten. Ondanks de kritiek blijft de kermiskoers populair. Buitenlandse renners-in-spe trekken naar Vlaanderen om het wielervak te leren. Er staat hier immers zowat elke

dag wel ergens een kermiskoers op het programma... In de jaren negentig gaat het echter bergaf door allerhande regelgeving. Wat vandaag overblijft van de eens zo goed gevulde kalender zijn een 20-tal kermiskoersen voor profs. Die resterende wedstrijden worden echter steeds vaker opgevat en beleefd als een heus volksfeest, zoals in de begindagen het geval was.

(Dries De Zaetijd, KOERS. Museum van de Wielersport)

Foto: Belgisch kampioen Valère Ollivier poseert circa 1950 voor de start van een kermiskoers in thuisbasis Roeselare. Ollivier groeide dankzij zijn vele successen in het kermiskoersencircuit uit tot een bijzonder populaire volksfiguur. (Collectie KOERS. Museum van de wielersport)

Kermesse aan tafel

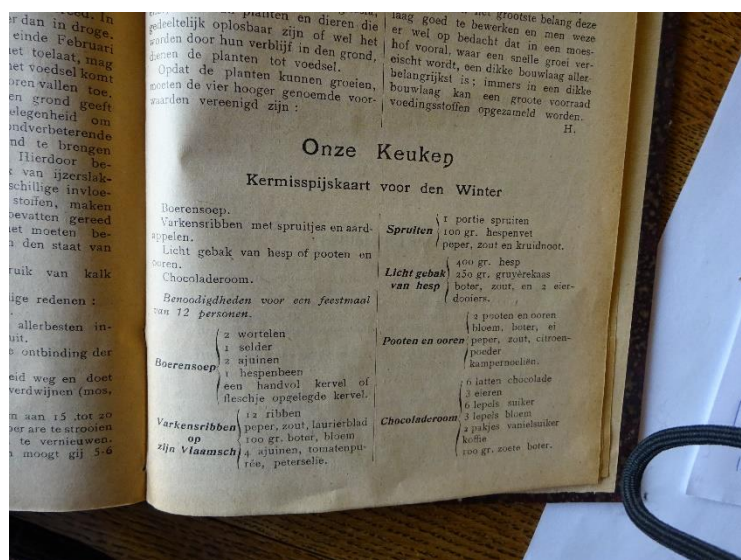
Wie kermis zegt, denk automatisch aan nougat, spekken, suikerspinnen, wafels, oliebollen ... Toch weten we nog niet bijster veel over die kermisgastronomie. In de 16e en 17e eeuw waren peperkoek en speculaas dé kermislekkernijen bij uitstek. Jongeren wisselden bijvoorbeeld

vrijerskoeken van speculaas uit als ze verkering wilden aanvragen. Oliebollen verschenen pas veel later, in de 2e helft van de 19e eeuw. Voordien waren vet en suiker nog veel te duur. Wist je dat de kermis de bakermat is van onze frietjes? Het eerste frietkraam stond in 1838 op de kermis van Luik en kende al gauw een enorm succes. En hoewel suikerbakkers de techniek om suiker te 'spinnen' al sinds de 18e eeuw kenden, vond de suikerspin pas na Expo 58 geleidelijk aan zijn weg naar onze kermissen.

Wafelkraam Max op het Sint-Pietersplein in Gent in 1974.

Zoals veel kermisattracties worden ook gebak- en eetkramen van generatie op generatie verdergezet. Foorkramers geven hun (geheime) recepten mondeling door aan hun kinderen, maar spelen ook in op veranderende voorkeuren. Nu valt de malse nougat bijvoorbeeld beter in de smaak bij het publiek dan de oude harde snoepen. Veel kermissen hebben ook een typische regionale specialiteit: in Antwerpen zijn ze verzot op Lackmans (een soort stroopwafel), in de Kempen houden ze van 'warme rek' en op de Kortrijkse Paasfoor kan je overal gedroogde vis vinden.

Kermisrecept uit het tijdschrift De Boerin uit 1922.

De kermis was vroeger een uitzonderlijke gebeurtenis waarop veel familie werd uitgenodigd. Het allerbeste van eigen kweek en teelt werd op de feestdis gebracht. In sommige streken was 'balletjes met krieken' een geliefd kermisgerecht. Elders was het dan weer de gewoonte om taart of vlaai te bakken voor de familie.

(Chantal Bisschop, Centrum Agrarische Geschiedenis vzw)